УДК 336.14

НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЮДЖЕТНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

К. Іщук, група ФС-21
Н. Іщенко, канд. екон. наук, доцент
Центральноукраїнський національний технічний університет

Проблема бюджетної безпеки є однією з найгостріших для України, особливо в умовах воєнного конфлікту, нестабільної економічної ситуації та зростання державного боргу. Збереження фінансової стабільності є основоположною передумовою для виконання державою своїх ключових функцій – соціальних, оборонних та економічних – і водночас слугує гарантією національного суверенітету та фінансової незалежності країни.

Бюджетна безпека розглядається як такий стан державної фінансової системи, при якому забезпечується спроможність ефективно формувати, розподіляти й використовувати бюджетні ресурси для реалізації пріоритетів державної політики. Її фундаментом є стабільне надходження доходів, результативне витрачання коштів, раціональне управління борговими зобов'язаннями та відкритість усіх етапів бюджетного процесу.

Оцінка поточного рівня бюджетної безпеки в Україні демонструє наявність цілої низки серйозних викликів. До них належать масштабна тінізація економіки, недостатньо ефективне використання бюджетних ресурсів, стрімке зростання заборгованості держави та обмежений рівень прозорості у сфері бюджету. Згідно з інформацією, наданою Міністерством фінансів України, дефіцит державного бюджету у 2024 році склав 6,5% від ВВП, що є вищим за рекомендовані для економік перехідного типу показники [2].

Серед ключових чинників, що створюють загрози для бюджетної безпеки України, можна виокремити такі:

- нелегальна економічна діяльність: значна частка виробничих і торгових операцій здійснюється без офіційного обліку, що призводить до втрат державного бюджету;
- корупційні ризики в системі державних закупівель: непрозорі тендери та махінації у сфері публічних закупівель спричиняють нераціональне використання бюджетних коштів;
- навантаження з боку державного боргу: значна частина витрат державного бюджету спрямовується на обслуговування боргових зобов'язань, що обмежує можливості фінансування інших пріоритетних сфер;
- зовнішні чинники: військові конфлікти та економічна турбулентність у регіоні погіршують загальну фінансову стабільність держави.

Для забезпечення бюджетної безпеки доцільно реалізувати такі основні напрямки:

1. Легалізація економічної діяльності як інструмент збільшення бюджетних надходжень. Це можливо за умов реформування податкової системи, вдосконалення адміністрування податків та активного впровадження цифрових сервісів для платників.
2. Розвиток системи ProZorro, яка значно зменшила рівень корупції у сфері закупівель, має бути продовжений шляхом її модернізації та інтеграції з національними реєстрами, що дозволить підвищити загальну ефективність витрачання коштів [3].
3. Формування ефективної стратегії боргового управління, що повинна включати оптимізацію структури боргу, зниження вартості його обслуговування та зменшення залежності від валютних ризиків.
4. Посилення результативності бюджетного процесу, яке передбачає впровадження програмно-цільового методу формування бюджету, оцінювання ефективності витрат та усунення фінансування мало результативних програм.

5. Фінансова переорієнтація в умовах війни, що означає пріоритетне направлення коштів на оборонну галузь, підтримку критичної інфраструктури та соціальні потреби населення [1].

Крім того, важливим чинником у зміцненні бюджетної безпеки є підвищення спроможності фінансових контрольних органів – таких як Рахункова палата, Державна аудиторська служба та Бюро економічної безпеки. Ці установи мають бути забезпечені достатніми повноваженнями, належним фінансуванням і незалежністю для якісного виконання своїх функцій контролю та нагляду.

Таким чином, сучасна бюджетна політика України стикається з безпрецедентними викликами. Високі потреби у фінансуванні оборони, слабка податкова база, корупційні ризики та боргове навантаження ставлять під загрозу фінансову стійкість країни. Для досягнення реального рівня бюджетної безпеки необхідна системна, послідовна політика, а саме:

- зміцнення дохідної бази та легалізація економіки;
- контрольоване, раціональне витрачання ресурсів;
- прозорість бюджетних процесів та активний громадський моніторинг;
- оптимальне управління державним боргом;
- професійна та незалежна система фінансового контролю;
- оперативна адаптація фінансів до викликів війни.

Лише за умови реалізації всіх цих компонентів Україна зможе не лише втримати бюджетну стабільність, але й закласти підвалини для відновлення та економічного зростання в післявоєнний період.

Список літератури

1. Національний інститут стратегічних досліджень. Економічна безпека України в умовах довготривалої війни. Аналітична записка. 2023 рік. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-05/ad_ekonombezpeka_2024_220524.pdf

2. Основні показники державного бюджету України, 2024 рік. Міністерство фінансів України. URL: https://mof.gov.ua

3. Transparency International Ukraine. Річний звіт ProZorro 2023 рік. URL: https://ti-ukraine.org/research/annual-report-prozorro-2023